

Újabb leletmentés a Nagyszombat utcai amfiteátrumtól délre

(Budapest, III. ker., Lajos utca 74., Hrsz.: 14665)

Budaújlakon, 1999 májusában kezdtünk először ásást, ismét a PROFORM Rt. anyagi hozzájárulásával a cég tulajdonában lévő, mintegy 900 négyzetméteres telken. (1. kép)

Az elmúlt évtized alatt a Nagyszombat utcától délre lévő városrész képe szinte teljesen átalakult, s az építkezéseket megelőzően, feltárások tucatjaival, több hektár vált kutathatóvá a római katonaváros (*canabae*) lakott területei és a Bécsi út nyugati oldalát szegélyező temető között, a Kolosy téri piacig és azon túl. Ez a terület a római korban gyéren beépített, inkább ipari létesítmények, raktárak és (talán) konyhakerti művelés számára fenntartott zóna volt, utakkal, csatornákkal és árkokkal szabdalta külvárosi rész, a Lajos utca keleti oldalán, dél felé, egyre keskenyedő lakott területek mellett.

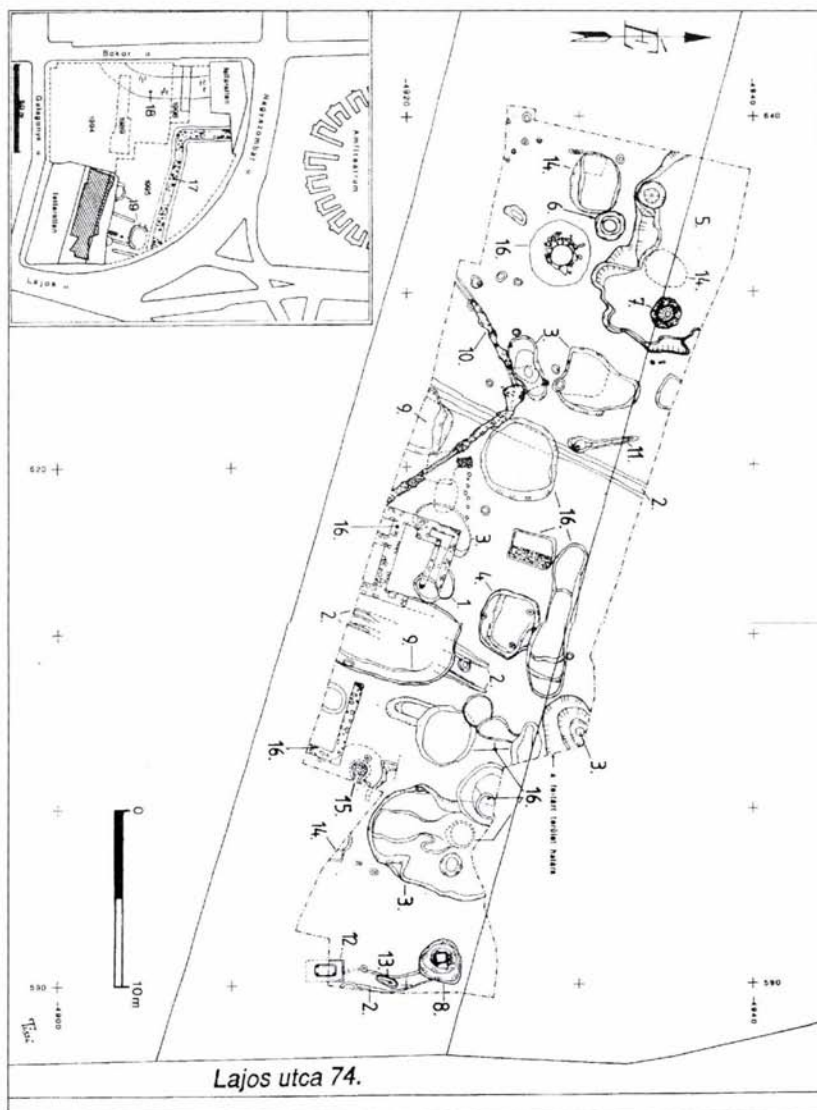
Kéthónapos feltárásunk alatt sem topográfiai, sem időrendi kérdésekben nem vártunk új eredményt. A telepnyomok most is arra utaltak, hogy az 1995-ben feltárt fazekasműhely (1. kép: 19.), egy későbbi út (17.) és na-

Recent Rescue Excavations South of the Nagyszombat Street Amphitheater

(Budapest, District III, 74 Lajos Street, Tln.: 14665)

We started excavation once again with the financial support of the PROFORM Rt. in May 1999 on the approximately 900 m² land plot, a property of the firm in Budaújlak. (Figure 1)

The district south of Nagyszombat Street has nearly totally changed during the last decade and many hectares have been researched by dozens of excavations preceding the constructions in the area between the inhabited regions of the Roman Military Town (*canabae*) and the cemetery bordering the western side of the Bécsi Street up to the market on Kolosy square and even beyond it. This territory was barely inhabited during the Roman period being a "security zone" ("*mezogeia*") set aside for industrial establishments, storehouses and (perhaps) for kitchen gardens, an outskirts of the town segmented by roads, canals and trenches on the eastern side of Lajos Street, southwards along the gradually narrowing inhabited territories.

1. kép: A Lajos utca 74. számú telek ásátási helyszínrajza: – a budaijlaki amfiteátrum déli előtere, az ásátási terület elhelyezkedése és korábbi ásátások (évszámmal jelölve)
 Figure 1: Excavation plan of 74 Lajos Street: the southern foreground of the Budaijlak amphitheater, the location of the excavation territory and former excavations (with the date)

gyobb csatorna vagy természetes árok (18.) délkeleti oldalán, e „külváros” fontos része volt a 2. század második harmadában, de elhelyezkedése inkább a városi élet teréhez kötődött, mint a délebbi, vagy nyugati zónákhoz. (HABLE 1996, 29-30.)

Minden városi ásátás környezetében komoly gond a meglévő modern épületek védelme, illetve az újabb építkezések során okozott pusztítás. 1995 nyarán körülbelül 5 méter széles rézsűvel kellett óvni az akkor még lakott Lajos utca 74. számú épület északi tűzfalát, idén újabb 2,5-3 méter széles sáv maradt feltáratlan a telek déli szélén (1. kép és 2. kép). Ilymódon – míg a kutatás csupán a modern városfejlődés eseményei közé szorított lehetőség – az ásátási alaprajzok csak hézagosan illeszthetőek, sok tárgyi emlék és információ pedig végleg elvész.

Az ásátási terület északi határát az 1995. évi biztonsági sáv széléig tűztük ki, de sajnos, az északkeleti szektorokat érintő földmunkák miatt, az egykori fazekas kemencék déli előterét már így sem értük el. Legkorábbi jelenségeink – leszámítva egy bronzkori gödör maradványait (1. kép: 1.) – azok az árkok (falak alapozási árkai?), melyek nyomai a fazekasműhely központi épületéig követhetőek voltak. (1. kép: 2.) (HABLE 1996, 30., 15. kép: 13.) Kisebb gödrök (3., 4.), ahogy a

We did not expect new results concerning either topography or chronology from the two months of excavations. The settlement traces implied again that the potters' workshop (Figure 1: 19) on the south-eastern side of a later road (17) and a larger canal or natural ditch (18) was an important element of the town "outskirts" in the 2nd third of the 2nd century but its position associates it more with the municipal living sphere than the more southern or western zones (HABLE 1996, 29-39.).

Protection of the standing modern buildings creates a serious problem at each excavation within a town, just as the destruction caused by new constructions. The northern partition wall of the still inhabited house at 74 Lajos Street had to be protected by a 5 m broad scarp in the summer of 1995, and another 2.5 – 3 m broad band had to be left unexcavated on the southern edge of the same lot (Figures 1 and 2). So as long as research is only a possibility constricted by the events of modern city development, the excavation ground plans will have empty spots and many objects and pieces of information will ultimately be lost.

The edge of the security band of 1995 was marked as the northern

2. kép: Az ásatási terület a gépi lehumuszosítás után

Figure 2: 74 Lajos Street: – the excavation surface after mechanized soil removal

három kút is (6-8.), jól megférnének egyidőben az árkokkal, ha csak rétegtani helyzetüket vizsgálnánk. (3. kép) Pontos datálásukhoz a leletanyag feldolgozása szükséges. A 4. gödör déli oldalán padkás, három cölöppel megtámasztott, könnyűtetős, sátor-szerű építmény (ól, vagy fészter) kimélyített alapja lehetett, északi oldalán keskeny bejárat. (4. kép)

Az 5. objektum nagyobb, mesterséges mélyítés volt az altalajban, északi felét még 1995-ben megtaláltuk. (HABLE 1996, 34., 17. kép) Keleti sarkában és déli szélén egy-egy kutat ás-

border of the excavation area. Never-the-less, regrettably, we were not able to reach the southern foreground of the potters' kilns because of the earth work on-going in the north-eastern sectors. The earliest features were, disregarding the remains of a Bronze Age pit (Figure 1: 1), trenches (foundation trenches of walls?), traces of which could be followed until the central building of the potters' workshop (Figure 1: 2). (HABLE 1996, 30., Figure 15:13) The smaller pits (3, 4) and also the three wells (6-8) may be contemporary with the trench if one considers their relative stratigraphic positions alone. (Figure 3) Analysis of the find material will be necessary for a precise dating. Pit 4 may be the sunken foundation of a tent-shaped, light-roofed building supported by three posts (a shed or a barn). It had a bench on the southern side and a narrow entrance on the northern side. (Figure 4)

Feature 5 appeared as a larger artificial depression in the subsoil, its northern part already having been found in 1995. (HABLE 1996, 34., Figure 17) A well each was dug in the eastern corner and the southern edge of this depression using a construction and structure known from Aquincum since 1911. Similarly to the famous discovery at

tak, melyek kialakítása és szerkezete 1911 óta Aquincumból is jól ismert. Ahogy a híres gázgyári felfedezésnél, „a legtöbb kút kerék volt”, hasonlóképpen itt is. (KUZSINSZKY 1932, 75.) 1994-ben három, majd 1995-ben még egy, ugyanilyen fahordókkal bélelt, rövidéletű kútra bukkantunk (HABLE 1995, 30.), utóbbira épp a közelben (HABLE 1996, 34., 18. kép), a nagy mélyítés északkeleti oldalán (1. kép: 19). A régióban minden kutat 4-4,5 méter mélyre ástak ahhoz, hogy elérjék az Adriai-tenger felett körülbelül 99-100 méter magasságban lévő kavicsos víztartó réteget. Az 6. számú kút szűk aknájába rézsűs, körülbelül 1,5 méter mély, padkáról tuskolták le a hordókat, a 7. esetben a hordók és a szélesen ásott akna közötti teret visszatöltötték. (5. kép) A megerecskedett dongák miatt idővel újabb, kisebb átmérőjű hordóval és

3. kép: 2. századi római árok és gödrök (2. és 3. obj.), illetve 3. századi fal-alapárok (10. obj.) bontás előtt, nyesett felületen
 Figure 3: Roman trench and pits (features 2 and 3) from the 2nd century AD and the foundation trench of a wall from the 3rd century (feature 10) on the scraped surface prior to opening.

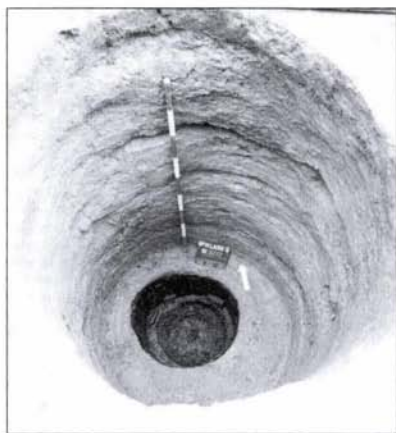
4. kép: 2. századi sátor tetős építmény kibontott gödre (4. obj.)
 Figure 4: The open pit of a tent-roofed construction from the 2nd century AD (feature 4)

the Gas Works, “most of the wells were circular” here too. (KUZSINSZKY 1932, 75.) Three temporary wells lined with wooden barrels were found in 1994 and another

kövekkel kellett megerősíteni a kút alját. (6. kép) Ez utóbbi, 2. század második felében használt objektum alján, nyers, sárgás-rózsaszínre égetett cserépkanna feküdt (OELMAN 1914, 75.), mely méretre és formára is azonos a gázgyári A/5. kút egyik leletével: 7. kép. (KUZSINSZKY 1932, 88., 76. kép: 8.)

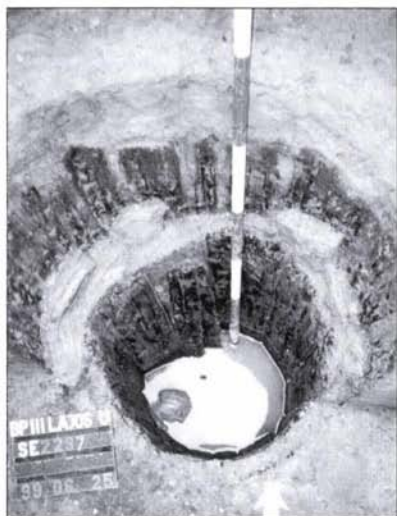
A 8. számmal jelölt kút stratigráfiai helyzete azonos a 9. jelzetű gödrökével, azaz a már betöltődött, keskeny árkok után ásták. A négyszögletes alaprajzú falazatot (8. kép) sötét-szürke agyagba rakott kövekből, szintén szögletes, fa keretre alapozták, ahogy a gázgyári B/II. kútnál. (KUZSINSZKY 1932, 75-76.) Bár igényes munkáról van szó, a kút betöl-

5. kép: Hordókkal bélelt 2. századi római kút bontás közben (7. obj.)
Figure 5. Roman well lined with barrels from the 2nd century during opening (feature 7).

similar one was discovered in 1995 (HABLE 1995, 30.), the latter in the vicinity (HABLE 1996, 34., Figure 18), on the north-eastern side of the great depression (Figure 1:19). All the wells were dug to depths of 4-4.5 m in the region in order to reach the water holding gravel layer lying about 99-100 m above the Adriatic Sea. The barrels were pushed down into the narrow shaft of well no. 6 from an approximately 1.5 m deep, slanting bench, while in well no. 7 the space between the barrels and the too widely dug shaft was filled back. (Figure 5) The bottom of the well had to be reinforced after some time with more barrels of smaller diameters because of the loosened staves, which gives an impression as if two barrels had been slid into each other. (Figure 6) A pottery vessel, burnt to a yellowish rosy color, lay on the bottom of the latter feature used in the second half of the AD 2nd century (OELMAN 1914, 75.). It is identical to one of the finds from well A/5 in the Gas-Works both regarding its measurements and its shape: Figure 7 (KUZSINSZKY 1932, 88., Figure 76: 8.).

The stratigraphic position of well no. 8 is identical to that of pit marked as no. 9, which means that it was dug after the filling-in of the narrow trenches. The rectangular wall struc-

6. kép: Fa hordódongák a kút (7. obj.) aljában
 Fig. 6: Wooden barrel staves on the bottom of the well (feature 7)

tésének kevés és rossz minőségű leletanyaga rövid használatra utal, környezetében pedig már a 3. század elején sírokat ástak (1. kép: 12., 13.).

Jól látható, hogy a 10. jelzetű fal szintén a hosszanti árkok után épült, omladéka északnyugaton fedte a 3-as jelzetű gödröket, de hogy a gyengén megmaradt néhány kősor milyen rendeltetésű építmény része volt, vagy hogy mely gödrökkel, kutakkal (sírokkal?) állt korrelációban azt egyelőre nem tudjuk megmondani. (3. kép)

Már 1995-ben is találtunk néhány sírt, területünk keleti szélétől északra. (HABLE 1996, 37-38., 21-23. képek)

7. kép: Cserépkanna a (7.) kút aljából
 Figure 7: Pottery vessel from the bottom of the well (feature 7)

ture (Figure 8) of stones put into dark grey clay also had a rectangular foundation on a wooden frame similarly to well B/II in the Gas Works (KUZSINSZKY 1932, 75-76.). Although the well was made with great expertise, the scarce and low quality find material in the filling suggests a short use-life. Graves were already being dug near it at the beginning of the 3rd century (Figure 1: 12, 13.).

It is clearly visible that wall no. 10 was also built after the longitudinal trench. Debris from it covered the pit no. 3 on the northwest. We cannot, however tell how the building had to which the few rows of loos-

A 2. század 80-as éveire romokban heverő fazekasműhely környezetében két újabb temetkezést tártunk fel (13.), egy padkás, hamvasztásos rítusút (1. kép: 12. és 9. kép), valamint egy csontvázast. Az 5-6 éves gyermek csontváza mellett csak egy fekete üvegyöngy volt, a padkásan kialakított bustum három korsója (*lagoena*) közeli

párhuzamok alapján legkésőbb a 3. század közepéig keltezhető. (TOPÁL

8. kép: Szögletes, kőfalas kút (8. obj.)

Figure 8: Rectangular well with stone walls (feature 8)

9. kép: 3. századi római hamvasztásos sír metszete

Figure 9: Roman cremation burial from the 3rd century AD

ened stones belonged functioned or with which pits and wells (graves?) it may be associated. (Figure 3)

We already found a few graves north of the eastern side of our territory in 1995. (HABLE 1996, 37-38, Figs 21-23) Two more graves were unearthed near the potters' workshop, which lay in ruins by the 80s of the 2nd century (13). One had a bench and contained a cremation burial (Figure 1:12 and Figure 9) while the other was inhumation burial. There was only a single black glass bead beside the skeleton of a 5-6 years old child. The 3 jugs (*lagoena*) of the benched bustum can be dated from close analogues to the middle of the 3rd century at latest. (TOPÁL 1993, 23., Gr.34/1., Pl.30.; 27., Gr.46/1., Pl.37.)

1993, 23., Gr.34/1., Pl.30.; 27., Gr.46/1., Pl.37.)

Kronológiai rendben néhány Árpád-kori gödör (14.) és egy szép kemence (15.) zárta az említésre méltó jelenségek sorát (10. kép), – ezeket Kárpáti Zoltán dokumentálta; – természetesen minden eddig leírt jelenséget az újkori átalakítások (kutak, pincealapozások, gödörásások) tették még nehezebben felismerhetővé (1. kép: 16.).

Hable Tibor

Irodalom/References:

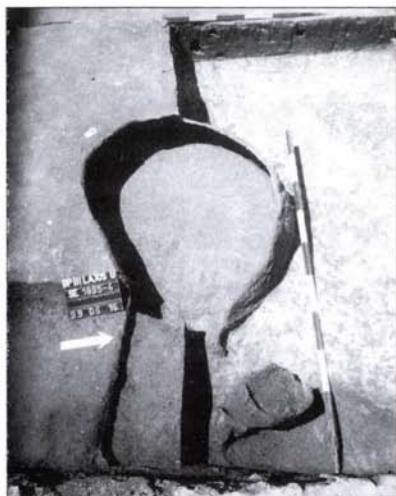
HABLE 1995 – HABLE T., Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén Óbuda-Újlak. Aquincumi füzetek 1 (1995) 23-31.

HABLE 1996 – HABLE T., Újabb ásatások a katonavárosi amfiteátrum közelében. Aquincumi füzetek 2 (1996) 29-39.

KUZSINSZKY 1932 – KUZSINSZKY B., A gázgyári római fazekastelep Aquincumban. Budapest Régiségei 11 (1932)

OELMANN 1914 – OELMANN, F., Die Keramik des Kastells Niederbieber. MrgK I. (1914)

TOPÁL 1993 – TOPÁL J., Roman cemeteries of Aquincum, Bécsi Road I. (1993)

10. kép: Árpád-kori kemence és környezete bontás közben

Figure 10: Oven from the Árpád period and its vicinity during cleaning

Chronologically, the last in the list of more remarkable features were a few pits (14) and a fine oven (15) from the Árpád period (Figure 10), which were recorded by our colleague Zoltán Kárpáti. Naturally, all the above described features were disturbed by modern features (wells, cellar foundations, pits) (Figure 1:16). Péter Vámos, university student, collaboration was a great help in the direction and recording work during the excavations which finished on schedule.

Tibor Hable